

Ena temeljnih zgodovinskih skušnjav je, da se verska zavest ne le spreminja, temveč da je človeku v nekaterih zgodovinskih obdobjih teže kakor v drugih v luči razodetja spoznavno zajeti in uresničiti vso človekovo realnost. V takih obdobjih ne gre več samo za spremembo, marveč res za krizo človekove verske zavesti. In danes je težava, kako ta sveteni svet hkrati zajeti v vero, ga razkriti v njegovi zadnji odvisnosti od Boga in se skozi ta svet odpreti Bogu razodetja – danes je ta težava brez dvoma taka, da vodi kristjana v stanje, ki mu gre le ime „križa“. Nesmiselno je, ne hoteti te besede, otepati se je. Kdor živi le površje katolicizma, seveda krize v globinah ne bo čutil.

Kdor pa si prizadeva, da bi vero izrazil v sodobni družbeni zavesti, mora seveda ostajati v stalnem stiku z njo, mora vse pozitivne prvine te zavesti sprejeti tudi v svojo versko zavest in dejavnost, a mora hkrati tudi vse izročene oblike vere overiti: jih pregledati znotraj današnje pozitivne družbene zavesti, potrditi, kar se z njo sklada, zavreči, kar se ne sklada, in si za versko vsebino poiskati novih oblik. Vprašati se mora, ali je iskanje človeške zrelosti, pristnosti, neizprosne odkritosti do samega sebe, nepodkupljivosti vesti, osvoboditve od vseh alienacij, solidarnega konstruktivnega angažmaja v družbeni in zgodovinski dejavnosti, – ali je to iskanje, ki označuje sodobno pošteno človeško zavest, zajelo tudi njegovo katoliško življenje. Ali ni morda v njem vse polno nezrelih oblik, infantilnega strahu, lenobe in nezmožnosti za samostojno odločanje o lastnem življenju, vse polno komodnih zahtev po vodstvu in odločanju od zgoraj, zvrčanja odgovornosti na druge, polno ponarejenosti, fasad in krink, farizejstva, samega površja, nobenega odkritja lastne osebne srede in zato nobene povezave z njo, vse polno same izkoreninjenosti?

dr. Vladimir Truhlar,

Katolicizem v poglobitvenem procesu

zapis o akciji

KAKE tri ure hoda od obale se svet nenadoma prelomi. Iz tal se prikaže kamen, spran od dežja in pobeljen od sonca, zemlja se dvigne in pade, zvije se v krčih – tam se začne mesto, ko da bi ga vrgle na dan elementarne podzemne sile. V tistih prvih izbruhih kamena in asfalta, tik nad valovito nižino, kjer se začneja silni kontinent, smo postavili AKCIJO. Ni šotor, ne stavba; ni sistem, niti ne organizacija, ampak dejavnostna afirmacija, izraz nečesa izrazito tostranega. Je proces humanistične nuje v človeku, obenem pa večni konflikt in zanos. Njena funkcija je povezovanje delavcev in borecev, popotnih romantikov in realistov v višjo odgovornost – se pravi v višjo slovensko odgovornost. Akcija ni društvo, ampak je čast.

Gre za vizijo in ohranitev bitnega in slovenskega – za vzdrževanje emocije, misli in ognjišča; za obstanek v borbi z absurdnimi silami, ki nas vlečejo od obale, kjer smo stopili na te zemlje, proti notranjosti kontinenta. Prvo dejanje in tudi ena prvih zmag je bila postavitve kamnitih zidov, lesenih znamenj, nosilnih stebrov; prekopavali smo zemljo, očistili in oblikovali skalovje, obrnili drevesa proti soncu. Takoj potem je bila Akcija eno najvažnejših del – življenjsko nujna zadeva vseh občanov v tem delu sveta. Akcija je bila prav tako važna kot dom in prav tako potrebna kot kamen in les. Dramatično razmerje med izzivanjem krščanskega svetovnega nazora in tveganjem človeka, vrženega v nov svet, kjer se neskončnost odpira drznim osvajalcem. Akcija je postavljena proti praznini, odsotnosti in ločenosti od slovenskega, zagovor proti samoti in nostalgicnim prevaram, proti zapeljivim oblikam, ki odvrtajo dušo od tisočletne človeškosti. Še enkrat: Akcija je delovna baza ustvarjalnega umetnika, naprednega mistika, modernista in tradicionalista, zdomskega zanesenjaka in popotnega realista.

Aktivist je človek – v vseh širinah sveta – ki čuti človeško in družbeno, ki ustvarja v toku progresivnih, večnih načel in ki se opredeljuje za izraz kritične idejne kvalifikacije.

Govorim o Akciji, a je ne poznam v njenem bistvu. Kdo jo pozna? Vem, da je bila ustanovljena kot eksperiment, pa tudi kot pomembno duhovno izkustvo prvih let. Ustanovljena za notranji mir in nemir, za verovanje, za povezavo človeškosti tega kontinenta, za obdržanje besede – pa tudi proti besedi in modrosti starih, ki nam niso dali nič drugega kot strah pred nočjo in strah pred samim seboj; ki nas niso naučili ne živeti, ne ustvarjati in še manj ljubiti. Akcija je proti njim, ki nas niso pustili spoštovati svobodo ustvarjanja in življenja.

Sedim ob cesti, ki pelje proti notranjosti dežele in ki se verjetno nikjer ne konča. Jesen je padla najbolj vidno v krošnje dreves, ki so porumenele in pordečele – je že slišati, kako prihaja od morja tisti veter, ki bo očistil za novo življenje. Lep je ta kraj v poznih jesenskih dneh. Zdaj, zdaj so mi potrebne knjige – v njih iščem besede za radosti in žalosti teh širin. Slovenska beseda – kako si potrebna v deveti deželi!

Sonce ožarja gigantske zidove mesta – zdi se, kot da je potopljeno v zlato. Prebiram knjigo, ki sem jo dobil v Akciji, a ni knjiga – je košček življenja, ki bo ostal, ker ima svojo ceno. Cena je ločitev od domovine in ustvarjenje svoje človeške in duhovne variante.

Kje je Slovenija! Hodim v krajih suhih zidov, velikih ravnin, zlomljenih bregov – pa je, ko da bi bil doma. Čutim, da se mi je življenje podaljšalo. Srečujem ljudi drugih barv in drugačnih oblik, ki imajo tudi svoje Akcije – godi se jim nekaj podobnega: vzdržijo v temi, sonce jih ne požge, megla jih ne

raztopi... Ure jim tečejo ob stalni prisotnosti nečesa nadrealnega, ki preprečuje, da bi se spremenili. Da, to je tisto, česar se najbolj bojimo v teh krajih in tujinah – da bi se spremenili. Človek je v teh prekletih ravninah in krogih dvajset let in več; dela in se poti, večasih pogleda sonce ali zvezde, hodi na obalo in poslušá besede morjá in vetrov, postavi zid in skoplje vodnjak – sede h kozarcu... in glej, spozna, da ni več tisti on, ki je bil, in da se je z njim spremenilo vse, kar je imel in kar je storil. Včeraj je bil – zdaj ni več. Nekdo drug sedi tam! Akcija je dom ohranitve – je hrib v teh krajih, kjer se človek obvaruje pred odtujenjem in naglim spremenjenjem. Ostati to, kar smo bili in kar smo...!

Pomaknem se nekoliko više v hrib. Silna pokrajina se ziblje pred menoj, polno in lepo oblikovano mesto je blizu, da bi segel z roko vanj. Tu je polje akcije – v katerem koli mestu, ki te stisne na prsi in te ne izpusti več. Progressivna duhovna povezanost, zanosna koncepcija časa...

Padem iz tega zamaknjenja v določnejši izraz – in že jih vidim... prihajali so iz terena: iz predmestij, iz centra, iz pristanišča, iz kavarne. Stari aktivisti, igralci in protigradci, politiki in vedeževalci, geniji in sholastiki... vsi, ki so se kakorkoli reševali pred strašno osamelostjo svojega sveta. Sonce je zlatilo redke oblake na večernem nebu; prijetno je bilo gledati to družbo – sam sem bil med njimi – ki se je ustavila pred ogromnimi mestnimi vrati, odpirajočimi se pred peščeno ravnino in morjem. Razpostavili so se, zunaj mesta, v dolgi vrsti na višini, odkoder sega pogled, z močjo imaginacije, prav do onstranskih prekmorskih bregov in jas. Večer je počasi prekril pokrajino in ljudi – pravzaprav sem videl samo aktiviste, ki so razvili neka bandera in pričeli mahati z njimi proti morju in proti mestu. Ali so dajali znamenja, ki jih nisem mogel razumeti; ali so klicali v dalj, ali so se bojevali s prihajajočimi nočnimi vetrovi?

Druga skupina se je nekoliko oddaljila in sedla – postavili so v naglici zasilne mize in klopi – ter začela pisati nekake listine in zapise ter risati načrte. Nekaj korakov vstran so dva ali trije peli potihoma himne ali maše ali kdove kaj. Bolj zanimiva je bila spremljava harmonike, ki je z razpotegnjeno melodijo o nekdanjih ljubeznih in bojih oblikovala čas.

Zgodovina Akcije je zgodovina teh krajev in mest, teh poti, ki jim ni konca – pa tudi zaveze z onstranimi potmi in mesti in ljudmi, s katerimi se je lahko razumeti. Je zgodovina harmonij in disharmonij, ki iz burnih sestankov, trpkih besed, naglih prihodov in odhodov, pa tudi družabnih in prijateljskih srečanj, združujočih večerov, prijetnih pogovorov v mestni kavarni v poznih nočnih urah.

Prosojna tema je naglo prihajala od morja, a oni so bili še tam – v svojih delovnih področjih – kritiki, logiki in dialektiki. (Vsaki dve ali tri leta se zberó, da se nanovo utrdijo v pesku in kamenju.) Pravzaprav so malo govorili, prenašali so sem in tja knjige in jih razpostavljali po zidovih, brisali prah s starih podob, krpali velika in od sonca ožgana jadra, čistili orožje. Med stebrovjem je hodil sem in tja pesnik in recitiral: „O, pastirji – ljudje, ki so vas le trebuh! Mi znamo pripovedovati mnoge laži, ki se zde kot resnica, a vendar znamo tudi, kadar hočemo, govoriti pravo resnico.“ Mornar z leseno nogo je v dolgih skokih razvijal mreže. Nekdo je kopal okroglo jamo in polagoma izginjal v zemljo. Na vzhodu se je prikazala velika glava meseca, zemlja se je pričela dvigati in upadati, v dalji se je zdelo, ko da se bliža val morjá – moj Bog, saj to je vendar odisejska stvarnost! Nekateri aktivisti se oddaljujejo proti obzidju, drugi proti morju, nekateri leže zvezani na pesku, nekaj jih je celo že spremenjenih... V tem trenutku se je ves kraj zožil v staro škripajočo leseno ladjo; nenadoma je vse izginilo – silna gostota večernega časa me je zajela in padel sem, ko da bi bil brez biti.

france papež
iz zbirke „srečanja“

editorial

la libertad de los pueblos

por mariano moreno

LA LIBERTAD DE LOS PUEBLOS no consiste en palabras, ni debe existir en los papeles solamente. Cualquiera déspota puede obligar a sus esclavos a que canten himnos a la libertad; y este cántico maquinal es muy compatible con las cadenas y opresión de los que lo entonan. Si deseamos que los pueblos sean libres, observemos religiosamente el sagrado dogma de la igualdad. ¿Si me considero igual a mis conciudadanos, por qué me he de presentar de un modo que les enseñe que son menos que yo? Mi superioridad sólo existe en el acto de ejercer la magistratura que se me ha confiado; en las demás funciones de la sociedad soy un ciudadano, sin derecho a otras consideraciones que las que merezca por mis virtudes.

No son éstos vanos temores, de que un gobierno moderado pueda alguna vez prescindir. Por desgracia de la sociedad existen en todas partes hombres venales y bajos, que no teniendo otros recursos para su fortuna que los de la vil adulación, tientan de mil modos a los que mandan, lisonjean todas sus pasiones y tratan de comprar su favor a costa de los derechos y prerrogativas de los demás. Los hombres de bien no siempre están dispuestos ni en ocasión de sostener una batalla en cada tentativa de los bribones; y así se enfría gradualmente el espíritu público, y se pierde el horror a la tiranía.

No tienen los pueblos mayor enemigo de su libertad, que las preocupaciones adquiridas en la esclavitud. Arrastrados de la casi irresistible fuerza de la costumbre tiemblan de lo que no se asemeja a sus antiguos usos; y en lo que

vieron hacer a sus padres, buscan la única regla de lo que deben obrar ellos mismos. Si algún genio felizmente atrevido ataca sus errores y les dibuja el lisonjero cuadro de sus derechos, que no conocen, aprecian sus discursos por la agradable impresión que causan naturalmente; pero recelan en ellos un funesto presente, rodeado de inminentes peligros en cada paso que desvía de la antigua rutina. Jamás hubo una sola preocupación popular que no costase muchos mártires para desvanecerla; y el fruto más frecuente de los que se proponen desengañar a los pueblos, es la gratitud y ternura de los hijos de aquellos que los sacrificaron. Los ciudadanos de Atenas decretaron estatuas a Foción, después de haberlo asesinado; hoy se nombra con veneración a Galileo en los lugares que lo vieron encadenar tranquilamente; y nosotros mismos habríamos hecho guardia a los presos del Perú, cuyos injustos padecimientos llorarian nuestros hijos, si una feliz revolución no hubiese disuelto los eslabones de la gran cadena que el déspota concentraba en su persona.

MARIANO MORENO (1778-1811). Abogado argentino, secretario de la Primera Junta de Gobierno surgida el 25 de Mayo de 1810, cuya labor trazó rumbos al proceso emancipador de la nacionalidad argentina a través de su actuación pública, y la prédica de la "Gaceta de Buenos Aires", por él fundada. Del histórico "Reglamento sobre supresión de honores al presidente de la Junta", del 6 de diciembre de 1811, se copian los fragmentos publicados.

M E D D O B J E JE REVIVA SLOVENSKEGA USTVARJALCA V SVOBODI – NAROČITE JO !

KNJIGE SLOVENSKE KULTURNE AKCIJE NAJ SO LAST IN VREDNOTA VSAKE SLOVENSKE DRUŽINE !

kulturni večeri ki so bili

1. kulturni večer

PROBLEMATIKA NAŠE POLITIČNE EMIGRACIJE V LUČI CERKVENEGA NAUKA je bila tema prvega kulturnega večera 18. sezone prireditve Slovenske kulturne akcije v Buenos Airesu. Večer je bil 15. maja 1971 ob osmih v gornji dvorani Slovenske hiše. Zgoraj omenjeno temo je z odličnim, globoko zamišljenim, resnim in stvarno pripravljenim referatom skušal obdelati vodja teološkega oddelka dr. MIRKO GOGALA. (Teološki odsek je večer tudi pripravil.) Predavatelj je skušal zajeti opozorila, najave, napotke, ugotovitve in določila 2. vaticanuma o svobodnosti človekove osebnosti, o njenem prvenstvu nad vsem drugim, kar človeka obdaja in kar sam ustvarja, o njegovi prisotnosti v svetu in v družbi, v posameznih skupnostih, okolju in naravnih danostih; te zaznatke pa primerjati s staležem in prisotnostjo slovenske politične emigracije predvsem v Argentini, kjer je to vprašanje verjetno najbolj akutno in najbolj v nenehnih razpravljanih in poskusih reševanja; pač zato, ker je argentinska slovenska politična emigracija najštevilnejša in skuša biti duhovno najbolj dejavna. Predavatelj je ob izredni udeležbi – čez 130 poslušalcev, kar je dozdaj rekordno število na naših večerih – stvarno, razumno in logično predstavil koncilске zaznave in ugotovila o vprašanju; utemeljil je tudi našo prisotnost kot političnih emigrantov v velikem svetu in brez strahu pokazal na naglavne grehe in okvare naše emigracijske skupnosti, predvsem na napačno pojmovanje vrednotenja politike v sklopu našega duhovnega in slovenskega izživljanja v velikem svetu, kar vse kazi resnično lice naše živosti in ustvarja zmedo v rasti pozitivnih slovenskih dejanj.

Poldrugourno predavanje je teklo po tejle zasnovi: Uvod. 1. del: Nauk Cerkve o človeški osebi in njenem odnosu do skupnosti in do vesolja – v razdelkih: dostojanstvo človeške osebe; teološka utemeljitev človekove občestvene narave; medsebojna odvisnost človeške osebe in družbe in prvenstvo človeške osebe; koristi in nevarnosti družbenega življenja (socializacije) za človeka; skupna blaginja in človeška oseba; skupna blaginja in pravice osebe; red reči in red oseb; dinamični značaj skupne blaginje; naravnost človeške dejavnosti na človeka; zaključni posnetek cerkvenega nauka. – V 2. delu: Kaj politična emigracija je (kdo

je politični izseljenec, in mi smo politični izseljenci). – V 3. delu: Kaj politična emigracija ni in ne sme biti (nepravilno gledanje na svojski značaj političnega naseljenca; prva smer razkroja; druga smer razkroja; usodne posledice). – V 4. delu: Kaj politična emigracija mora biti; namreč: služba političnemu izseljencu; to pa ob problematiki politične emigracije sploh.

Večer je bil zamilšljen, kot smo zapisali v prejšnji številki našega lista, „kot sestanek v slogu razgovorov okrog krogle mize, kjer nastopajo glavni referent, ki v daljšem razpravljanju očrta in razplete osnovno temo večera, in referentje-sodelavci, ki pozneje vsak s svojega gledišča, predstavljajoči določena družbena okolja in starostne dobe, nakažejo svoje poglede k temi in k predavateljevim izvajanjem“. K besedi so se po dr. Gogalovem referatu oglasili različni predstavniki slovenskega emigracijskega družbenega in zasebnega življenja, vsi v sodelovanje naprej naprošeni. Govorili so naslednji sodelavci: ga. Marjana Batageljeva, dr. Vinko Brumen, Jože Dobovšek ml., Pavle Fajdiga, Avgust Horvat, dr. Jože Krivec, Miha Stariha, Jože Škerbec, prof. Pavle Verbič, prof. Tine Vivod in gdč. Marija Zorc. Vsi omenjeni so se nekateri bolj, drugi manj, dotaknili s krajšo napisano izjavo tudi teme predavanja. A njihov poseg v večer je bil dejansko bolj osebno in domoljubno zagotavljanje načelnosti, zvestobe narodnosti, izročilom, ali upoštevanje položaja, v katerem se je naša politična emigracija znašla, kot pa diskusija na osnovno temo, ki jo je pozorni poslušalec tega večera najbolj pričakoval, pa je bil zanj na vso škodo prikrajšan.

Vendar pa je večer pobudil veliko in iskreno zanimanje med vso slovensko skupnostjo v Argentini. Razvnel je duhove in je prav gotovo lep korak na pot pravega gledanja na namen in pomen slovenskega političnega zdomstva. Iskreno pa želimo s predavateljem, da bi bil ta večer resnično sprožilo za vrsto podobnih, ki bi s različnih gledišč obravnavali prerazlična dejavnostna hotenja, napone in prizadevanja predvsem in čez vse slovenskega človeka v velikem svetu, naj v odnosu do matične domovine, naj v odnosu do novega okolja, kjer mu teče življenje, ali pa – to vprašanje je morda najbolj pereče – v odnosu do novega, že v novi neslovenski domovini rojenega in rastočega našega rodu.

– n j –

kulturni večeri ki bodo

razgovor o predavanju „problematika naše politične emigracije v luči cerkvenega nauka“

(2. kulturni večer, v soboto, 19. junija 1971)

RAZGOVOR O PREDAVANJU Problematika naše politične emigracije v luči cerkvenega nauka bo snov 2. kulturnega večera, ki bo v soboto 19. junija ob osmih v gornji dvorani Slovenske hiše. Potrebno po tem večeru je pokazal že prvi večer. A zaradi skopo odmerjenega časa je prav razgovor s poslušalci izostal. Vodstvo kulturnih večerov se je zato odločilo, da za ta večer poskrbi in tako dá možnost številnim poslušalcem in vsem, ki bi želeli o aktualni naši politično zdomstvo zadevajoči temi razpravljati, pomore k plodnemu in stvarnemu izmenjanju misli in različnih pogledov. Razgovor naj bi se razvijal o izvajanjih predavatelja dr. Gogale in o vsem, kar so povedali in izjavili naprošeni sodelavci prvega večera. Predavatelj prvega večera bo po kratkem uvodu, kjer bo napovedal teme razgovora, vodil razgovor s poslušalci. V razgovor se lahko javi vsak.

krištof penderecki „trpljenje našega gospoda jezusa kristusa po lukežu“

(3. kulturni večer, v soboto 26. junija 1971)

V prejšnji številki našega lista najavljeni 2. kulturni večer, smo morali iz tehničnih razlogov prestaviti izjemoma na zadnjo soboto v juniju. Avdiovizualni koncert z izvajanjem Pendereckijevega Pasijona po Lukežu pripravljata gledališki in glasbeni odsek. Bo pa v veliki dvorani Slovenske hiše zaradi ustrežnejših zvočnih in optičnih naprav. Vodil ga bo Nikolaj Jeločnik s sodelovanjem arh. Jureta Vombergarja. Ker večer pade v mesec junij – mesec Junakov, bo uvodno besedo počastitve njihovega spomina in žrtve spregovoril France Papež, ki se bo spomnil nove obletnice nasilne smrti našega kulturnega patrona pisatelja Narteja Velikonje.

2. kulturni večer XVIII. sezona

sobota, 19. junija 1971 ob osmih
v gornji dvorani slovenske hiše

teološki odsek

razgovor o predavanju problematika naše politične emigracije v luči cerkvenega nauka

razgovor bo vodil
dr. mirko gogala

literarne reportaže

pod gornjim zaglavjem bomo objavili vrsto krajših literarno-esejističnih zapisov, ki jih je posebej za glas napisal pisatelj, prevajalec in publicist LEV DETELA, član mednarodnega PEN kluba.

I

črni „romantiki“ in njihova sodobnost

KNJIŽNI TRG zahodne industrijske družbe so preplavile knjige posebnega tipa: grozljivi romani, fantastične povesti in utopične detektivke. Že na začetku našega stoletja, v dobi ekspresionizma, sta *Dracula* in *Frankenstein* vznemirjala živčno razdraženo in v krizi stoječo družbo. Temelji demokracije so se nevarno majali, tako da je Doktor Mabuse v knjigi in filmu svaril Nemce in svet pred usodnimi razpokami, ki so se zarisale v tla. Pol stoletja kasneje, na začetku sedemdesetih let, segajo mnogi intelektualci ponovno po *Draculi* in *Frankensteinu*. Živčna vojna, ki divja čez zahodno civilizacijo, skriva svoje posebne pasti in svoje posebne zanke v družbeni podzavesti: ta pa se zopet zrcali kot črna literatura, kot črna romantika, kot grozljiva zgodba ali gotski roman v literarnem tekstu.

Edgar Allan Poe more biti izhodiščna točka take literature groze, njegove črne zgodbe o *Zlatem hrošču* ali usodnem *Morskem vrtincu* sodijo v sam umetniški vrh grozljive fantastike. Tudi je jasno, da mojstri literature uporabljajo pogosto za svoje literarno izhodišče isti literarni tip kot pisci trivialnih del; toda pri literatih-umetnikih zaživi ta v osnovi trivialna, detektivsko-patološka formula v posebni, novi magični luči. Podzavestne človekove gibalne sile, človekova psihoza in družbena nervoja najdeta v grozljivi fantastiki svojo pravo domovino.

Nadaljevalec Poeve tradicije je Amerikanec H. P. Lovecraft, ki so ga komaj v zadnjih letih obudili iz pozabe. Sedaj je vstal kot pošast iz smrtnega spanja in nam postregel z zapisom o „najstrašnejši knjigi najstrašnejših knjig“, o groznem *Necronomiconu*, ki ti omrači um in pretrga vse načrte, če ga prečitaš. Gre za temne, zloglasne reči, za preklete grozljive zagovore, za tekste iz najstarejših časov sveta, iz dobe, ko so tu gospodarile in strašile pošasti in vdihavale plinske meglice, iz katerih se je počasi učlovečila naša Zemlja. Lovecraft nas vodi po neprijetnih stezah na področja prepovedanih kultov in prekletih vraž.

V razvalinah, ki so se odkrúšle od starega stropa, so našli delavci tako neverjetne reči, da so prekinili delo in poklicali policijo. Policija je pozneje priključala mliškega oglednika in nekatere univerzitetne profesorje. Našli so kosti – resda grdo zmečkane in razdrobljene, toda vsekakor človeške kosti – ki so morale biti še nič kaj stare, v nasprotju s prastarim izročilom prostora, v katerem so jih našli...

H. P. Lovecraft, *Sanje v čarovniški hiši*

„V starih romanih je bilo vse fantazija in neverjetnost, v novih romanih pa bi pisci morali prikazovati naravo, in mnogokrat se jim je to z uspehom posrečilo. Iznajdb ni primanjkovalo; vendar pa so udušili veliki tok fantazije v neprijetnem vztrajanju v običajnem življenju.“ Tako je zapisal Horace Walpole v predgovoru k knjigi „*Otrantski grad*“ (1764). Ta knjiga je bila sprožilna vzmet za angleški grozljivi roman, „*gothic novel*“, ki se je zaiskril v delu pisateljice Shelley v „*Frankensteinu*“ (1818), in v Maturinsovem „*Popotniku Melmothu*“ (1820). Tako vidimo, da se je neukrotljivo *Zlo* zrcalilo že tudi v literaturah prejšnjih dob, predvsem v literaturi romantike iz prejšnjega stoletja. Tu je treba omeniti Nemca E. T. Hoffmanna,

ki je v svojih zgodbah groze skočil iz običajnega, ustaljenega, dovoljenega, in postal poleg znamenitih Angležev in kakega l'Isle-Adama pravi predhodnik tega, kar se je zgodilo to stoletje v nemškem ekspresionizmu, a tudi ruskem simbolizmu (Beli in njegov mračni zarotniški roman „*Petersburg*“). V nemško-avstrijskem „*jugendstilu*“ je med drugimi krotil pošasti iz Prage prihajajoči Nемеc Gustav Meyrink. Njegov roman „*Golem*“ je umetniško dovršeno in pretresljivo delo, nič manj pomembne pa niso nekatere njegove krajše zgodbe. Ena pripoveduje na primer o levu Alojzu, ki zraste med ovčami in se počuti in živi kot ovca, dokler ne sreča starega leva in ne spozna grozljive levje krvi in ne postane še sam krvoločev lev. Pomembna je tudi njegova zgodba o indijskem modrecu, ki je sposoben „*zmaterializirati*“ človeške misli. Tako rodi iz misli tudi zloglasno črno kroglo, ki uniči vse predmete v okolici (torej prava krogla smrti!), saj se je rodila iz misli *Absolutni Nič*.

Napak pa bi bilo misliti, da je „črni roman“, zloglasna „zgodba groze“ nastajala samo v prejšnjih dobah, v prejšnjih stoletjih in na začetku našega. Na knjižni polici leži pred menoj v mliški zeleni barvi knjiga grozljivih zgodb Američana Roberta Blocha, ki je napisal tudi triller „*Psycho*“, bolj znan po istoimenem filmu.

Ko sem mu počasi odprl usta, sem zakričal in moji kriki niso imeli na sebi ničesar človeškega več. V trenutku, preden sem omedlel, sem še videl, kako so se odprle mrtve ustnice Arthurja Hartleysa in izpljunile roj črnih hroščev, ki so urno lezli čez blazino.

Robert Bloch, *Hrošči*

Jasno je, da je taka literatura v opoziciji z „uradnim optimizmom“, z ideološkim optimizmom, a tudi optimizmom ameriške tehnokracije. Razumljivo je pa tudi, da v slovenski literaturi te umetniške zvrsti skorajda ne poznamo. Delno se ji je približal Mencinger v „*Abadonu*“ in tudi Tavčar v „*Letu 4000*“, v bolj trivialni obliki že skoraj zabljeni Damir Feigel. Resnične, suverene grozljive literature pa praktično sploh nismo razvili. Prvič smo stalno preprečevali trivialne zvrsti literature kot bistveno škodljive. Toda šele s pomočjo trivialnega je mogla v svetu zrasti umetniška grozljiva literatura, saj je neki dialektični odnos med trivialnim in umetniško kvalitetnim. Drugič smo videli v literaturi vedno ideološko strežnico našim političnim in ideološkim bojem in upom. Tako smo bili (in še smo) dvakrat oddaljeni od literature, ki opisuje zgolj človeške strahove in patologije in ji je tuja vsaka dirigirana političnost. Upajmo, da bomo s časom dozoreli za netraumatično dožemanje drugačnih zvrsti literature, ki se rojevajo prav iz nižnjem trivialnega, in ga nato, preko spretno komponiranih umetniških sredstev vodijo na pomembnejše literarne ploskve. Zgodbe groze kažejo, da naš svet ni le pokrajina miru in lepote, saj se za vsakim ovinkom skrivajo usodni prepadi in nevarne zarote, ki te morejo stati življenje. Le skozi tega posrednika ogrožene eksistence, ki jo zrcali razburjena podzavest, pa je literatura groze tudi politična in kritična literatura.

lev detela

VSE PODPORNE ČLANE VABIMO, DA SKORAJ PORAVNAJO SVOJ ČLANSKI PRISPEVEK ZA DELOVNO OBDOBJE 1970-1971, KI JE ZA ARGENTINO 30 PESOV (3000 STARIH), ZA VSE DRUGE DEŽELE PA 10 DOLARJEV. - PODPRITE NAŠE DELO, ROJAKI!

k boju z zlom

III. premagovanje zla

Z MNOGOTERIM zlom se srečujemo v življenju, marsikako tudi sami povzročimo. Ob tem zlu trpimo in trpe drugi. Trpljenje je boleče in bolečina je nekaj zelo stvarnega. V tem pogledu je zlo nekaj stvarnega. Vendar pa nobena stvar kot taka, kar je in kolikor je, ni zlo. Stvar more biti zla, zlasti kot povzročiteljica zla, a ni zlo. Bistvo zla je ravno pomanjkanje stvarnosti, ne-bitje, torej nič.

Vendar – ob zlu trpimo. Po naravi težimo k čim večji popolnosti, h kateri pri ljudeh spada tudi sreča. Ta terjaja odsotnost trpljenja, torej odsotnost zla. K prizadevanju za čim večjo popolnost spada tedaj tudi napor, da odpravimo s sveta zlo. Proti zlu se zato smemo in moramo boriti. Vprašanje je, kako to prav storiti.

Uničiti zla ni mogoče, ker je že po svojem bistvu nič. Kadar uničujemo, vedno uničujemo nekaj, kar je. Kolikor pa nekaj je, ni zlo, temveč dobro. Uničiti moremo torej le dobro, pa naj bo to še tako zmanjšano in nepopolno. Ne uničimo njegove zmanjšanosti in nepopolnosti, ampak tisto popolnost, ki mu je kljub okvari ostala.

Uspešnejša in pravilnejša oblika boja proti zlu je v ogibanju zlu, to je v ne-povzročanju zla. Ta je v naporu, da sami ne prinašamo na svet zla, novega zla, da torej k zlu, ki ga že trpimo, ne dodajemo novega zla. Tudi ne pod pretvezo boja proti zlu. Čeprav moramo marsikdaj sprejeti manjše zlo, da se ognemu večjemu, ga ne smemo hoteti kot zlo, marveč kot izboljšanje zaradi odsotnosti večjega zla. Pod tem vidikom je manjše zlo nekako dobro, četudi ne polno in ne čisto dobro.

Prava in tudi zares uspešna oblika boja proti zlu pa je v premagovanju ali preseganju zla. Ta je v delanju dobrega, v popravljanju pomanjkljivosti, ki so zlo, v izpopolnjevanju stvarnosti, v pomoči za doseg polnosti bivanja vsemu, kar je razdeleženo po niču, po zlu. Kdor ne mara teme, naj prižiga luč; kdor hoče odpraviti bolezen, naj se trudi, da upostavi zdravje; kdor noče vojne, naj se bori za mir; kdor vidi zmote, naj oznanja resnico; kdor zavrača greh, naj dela dobro!

Seveda pa je mnogo lažje obsoditi zlo, kakor pa storiti dobro. Laže je kleti temo kakor širiti luč. Laže je zaklinjati bolezen kakor ozdraviti bolnika. Laže je obtoževati vojno kakor pripravljati mir. Laže je vpiti proti zmotam kakor pa iskati in odkrivati resnico. Laže je obsojati greh kakor delati dobro. Zato pa je prava veličina in prava naloga človeka, da dela dobro, ne da preganja zlo.

Pa se vrnimo k primeru bolezn! Te ni mogoče uničiti, ubiti, odstraniti, ker je nič, pomanjkanje stvarnosti. Pravilen in uspešen boj proti bolezn! je boj za zdravje: iskati in odkrivati v bolniku (ki ni bolezen, zato ni nič, marveč je bitje, sicer zmanjšano v bivanju, a še bivajoče) to, kar je še zdravo, to podpreti in očvrstiti; iz tega zaceliti pomanjkljivost, obnoviti in izpopolniti bivanje in tako premagati bolezen.

Isto velja za boj z zlom v širšem pomenu besede, s kakršnim imamo često opravka. Tudi to ni samo in čisto zlo; je neka stvarnost, ki je izmalčena po zlu, zmanjšana stvarnost, a vendar še stvarnost. Tudi tu ne gre za to, da jo uničimo, temveč da jo ozdravimo, da v njej in iz nje premagamo zlo, ki jo razjeda in kvari. To pomeni, da v zlu, s kakršnim se v življenju srečujemo, ne smemo najprej in zlasti iskati tega, kar je še zlo, marveč ono, kar je še in kljub vsemu dobro, in iz tega skušati upostaviti celotnejše dobro. Celotnega in popolnega dobrega najbrž ne bomo dosegli niti tako, še manj pa s poskusom, da bi zlo uničili.

Zato pa nikoli ne more sovraštvo biti uspešno sredstvo boja proti zlu. Sovraštvo je po svojem bistvu uničevalno, razdiralno. Ker je uničiti mogoče le dobro, le to, kar je in kolikor je, sovraštvo uničuje dobro, zato povzroča zlo. Proti zlu se moremo uspešno boriti le iz ljubezni, ki je

gradeča, ustvarjajoča. Le ta more upostavljati dobro, kjer je to zmanjšano. In karkoli se naredi iz resnične in prave ljubezni, je dobro. Tako se dá umeti tisti temen Avguštinov nauk: Ljubi in delaj, kar hočeš! Ljubiti se pravi hoteti in delati dobro, graditi in izpopolnjevati svet. Kdor resnično ljubi, ta vse, kar stori iz te prave ljubezni, stori dobro, s tem dobrim pa premaguje zlo.

Saj je prava, to je pristna in nesebična ljubezen, zmožna odkriti, uvideti to, kar je v vsakem konkretnem primeru dobro (česar najostrejši um brez ljubezni ne zmore), je zmožna udejestviti, uresničiti, kar je spoznala za dobro, in je zlasti zmožna tudi žrtev, ki jih nalaga delanje dobrega, zlasti še tedaj, ko mora ravnati proti javnemu mnenju ali proti pritisku, moralnemu ali celo fizičnemu. Iz take ljubezni se more roditi le dobro. Zato res velja: Ljubi in delaj, kar hočeš!

Mogli bi tudi obrniti Avguštinov nauk: Sovraži in ne smeš storiti ničesar! Sovraštvo je slabo po uničevanju, po zatiranju; zato je vse, kar izvira iz sovraštva, uničevanje in razdiranje. Vsako uničevanje pa je uničevanje dobrega, ker stvarnega, bivajočega; ko vnaša v stvarstvo nič, povzroča zlo. S sovraštvom povzročamo in večamo zlo, zato iz sovraštva ne smemo ničesar storiti, niti proti zlu se ne smemo boriti s sovraštvom. Tudi ta boj je pravilen le, kadar se je porodil iz ljubezni, pristne in prave ljubezni.

Janez Ev. Krek, mož, ki je toliko dobrega storil med nami, je imel svoje napake in nikakor ni bil popoln. A imel je eno lastnost, ki mu je nihče ni upal odrekati. Nesebično se je razdajal, kjer je le mogel, delal je dobro, ne da bi česarkoli iskal zase. Tako delo, kakor se je že ugotavljalo, se more roditi le iz ljubezni, čiste ljubezni. Ko je Krek videl zlo, ki je izpodjedalo naš narod, ko so se ljudje zadolževali pri oderuhih, izgubljali na dražbah domov in odhajali v tujino, da navedemo le en primer, je ustanavljal posojilnice, ki so mogle dati cenejša posojila, izločati oderuhe in reševati domačije. Krek ni iskal uničenja oderuštva, ki je bilo zlo, niti ne oderuhov, ki so ravnali zlo, pa kot ljudje niso bili zlo, največ zli. Krek je ustvarjal, ne uničeval; ustanavljal je zadruge, torej neko dobro, ki je kot tako premagovalo zlo, popravljal pomanjkljivost, ki je bila zlo.

Seveda se je tudi Krek marsikdaj boril naravnost proti temu, kar je imel za zlo ali v čemer je videl vir zla. A je značilno zanj, da ni iskal uničenja tega, proti čemur se je boril, da je bil vedno pripravljen na razgovor in na sodelovanje. Nikoli se ni hotel zareči, po lastni izjavi, da s kom ne bo še spal v isti politični postelji. To pomeni, da je tudi v tistem, proti čemur se je boril, znal videti dobro, kolikor ga je bilo, in da je hotel tudi to dobro rešiti za končni uspeh dobrega, za čim večje končno dobro.

Razen tega je tudi Krek bil le človek. Niti njegovo ravnanje ni moglo biti vedno vzor popolnosti. A ko je ravnal manj dobro, kakor je hotel, ni tega ravnanja posvečeval, ni iz slabosti delal vodila. Vsi grešimo in ne moremo ne grešiti, a iz greha ne smemo delati kreposti.

A v življenju moramo vedno znati pravilno družiti idealizem z realizmom. Iskati najboljše, celo popolnost, a znati sprejeti omejitve, pri sebi in pri drugih, ki izvirajo iz človeške slabosti. Vse, kar storimo, tudi najboljše in iz ljubezni rojeno, je izpopolnjivo; če ga vedro premerimo, vedno odkrijemo tudi nepopolnosti, ki jih moramo skušati popraviti. Pa tudi, kadar ravnamo krivo, kadar namesto dobrega delamo zlo, to ni popolno zlo, tudi v njem so lahko ostanki ali klice dobrega. Če znamo te odkriti in porabiti, bomo tudi tiste, ki ravnajo zlo, laže pridobili za dobro. Doseči to, je tudi dobro delo, pot do tega pa je iskren dialog, ki ga nikoli ne smemo zavračati.

cankarjev roman „na klancu“ na platnu

JANUARJA letos je bila na Cankarjevi Vrhniki, večer pozneje tudi v Ljubljani in v Kranju, krstna predstava novega slovenskega igranega filma NA KLANCU, ki ga je po istoimenem Cankarjevem romanu režiral in posnel **Vojko Duletič**. O pripravah na film in o režiserjevi zamisli in scenariju, ki je tudi njegovo delo, je Glas pisal pod gornjim zaglavjem že lani z naslovom Cankar na platnu (gl. Glas SKA, oktober 1970, leto XVII, 10), ko smo na mnogo obetajoči umetniški dogodek na slovenskem ekranu opozorili. Film so z velikim uspehom in pred pre-različno publiko kazali po vsej Sloveniji. Vzbudil je tolikšno pozornost, da mu je sobotna priloga ljubljanskega dnevnika Delo 13. februarja letos posvetila celo stran z objavo zanimivih in tehtnih kritičnih izjav v obliki nekakšne zapisane ankete, ki so se je udeležili dr. Dušan Pirjevec, član uredništva Tribune Jernej Novak, filmski režiser Vasko Pregelj, kritik Rapa Šuklje in kulturni redaktor Dela Andrej Inkret.

Duletičev film Na klancu je prvi slovenski filmski poseg v Cankarjev opus (čeprav je isti režiser že prej izdelal nekakšen dokumentar v slogu kratkega filma o Cankarju samem). Najnovejša slovenska filmska stvaritev po za-trditvah vseh, ki so film gledali, predstavlja samostojno ek-ransko stvaritev; ni le filmski posnetek književnosti.

Iz omenjene zapisane ankete v Delu posnemamo najvažnejše misli, ugotovitve in poglede.

Pravi režiser Vasko Pregelj:

DULETIČEV film Na klancu je nedvomno prijetno prese-nečenje v prozaičnem vzdušju slovenske kinematografije. Dejstvo, da je režiser izbral za osnovo svojega dela Can-karjevo epopejo matere, ga postavlja v povsem specifičen položaj. — Duletičev film je zanimiv dosežek, saj dokazuje, da največji slovenski pisatelj ni le neka latentna zgodovinska norma, ampak živ vir ustvarjalnih interpretacij. — Vse-ga priznanja vredno je tudi dejstvo, da Duletič ne razvija filmske pripovedi v smislu nekega bolj ali manj uspelega gledališkega koncepta, ki je tako značilen za naš film, ampak skuša razrešiti celotno problematiko s sredstvi sedme umetnosti, pri čemer mu pomaga mojstrska fotografija Mileta De Glerie ter zelo uspela glasbena spremljava Jože-ta Privška. — Razmejitev realnega sveta od metaforične fikcije je upodobljena kot razmerje med črno-belimi am-bientom tragične vsakdanosti ter impresionistično uprizor-itvijo barvite sanjskosti. — Ustvaril (Duletič) je film, ki si prizadeva ostati zvest Cankarju, kot ga poznamo, hkrati pa nudi dovolj možnosti za avtorjevo osebno izpoved v vseh razsežnostih danega položaja.“

Dr. Dušan Pirjevec:

V **FILMU** Vojka Duletiča se pojavlja, med seboj spopada, v sebi lomi in drug drugega blokira dvoje „oblikovalnih“ načel. Najprej je to moderna filmsko fotografska „vizual-nost“, ki se v njej kretnje in predmeti nenehoma izkazu-jejo samo kot oni sami... na način, kakor to poznamo tudi iz moderne proze (npr. francoski novi roman). Prav tako intenzivno deluje v Duletičevem filmu še tradicionalno ideo-loško načelo, ki vse, kar je, se pravi vse predmete in kretnje spreminja v znake za nekaj drugega... jih postavlja v „službo“ nečemu, kar je zunaj njih in nad njimi, v „službo“ ideji, morali, politiki, socialnemu boju itd. — Kljub temu pa se dogodi tudi svojevrstna sinteza obeh se-stavin zlasti v sanjskih scenah: tu se dogaja estetizacija ideologije in ideologizacija estetike; efekt je sentimental-nost. S tem pa smo že pri vprašanju usode Duletičevega filma... njegova usoda je predvsem odvisna od tega, v kakšni meri je še živ Cankarjev mit.“

Urednik Jernej Novak pa obeh po Pirjevcu omenjenih ravni ne podcenjuje, marveč jima prizna enakovrednost:

ZAME torej film ni problematičen (zanimiv) v tem smislu, da raziskujem, kako ena dimenzija blokira ali ovira sprosti-tev druge, temveč v tem, da se vprašujem, kako je mogoče, da mi film učinkuje kot celota kljub temu, da ga gledam kot dogajanje dveh nivojev — nivoja čiste prisotnosti predmeta po sebi in nivoja prisotnosti predmeta po — nečem ali za — nekaj. Največjo vrednost tega filma vidim prav v dejstvu, da se oba nivoja dogajata kot enakovredna in v tem vidim tudi pomen Duletičevega filma za celotni slovenski igrani film. — Duletič namreč ne ponavlja napake slovenskega filma, ki je, kolikor je v moderno izraznost sploh težil, v

prizadevanju, da bi vendarle dosegel neko izrazno enotnost, vzpostavljaj med obema nivojema kot neizbežen odnos logično-kavzalne zveze. Duletič se je takemu povezovanju odrekel, izrazno enotnost je dosegel v razsežnosti, ki smo jo verjetno vsi tudi najmočneje občutili. V mislih imam dimen-zijo čustvenosti, v kateri se stapljata tako tradicionalna kot moderna izrazna možnost.“

Kritik Rapa Šuklje je med drugim zapisal:

SRĚDI suše, ki smo jo občutili v slovenskem filmu zadnja leta, je obet Duletičevega filma Na klancu zdrav poletni dež. Film ni izpolnil pričakovanj — in je presegel vsa pričakovanja. Ni ves Cankar, za to mu manjka več kot ena dimenzija, je pa Duletičeva vizija Cankarja in je v svo-jem hotenju in dosežku tako novit, čist in zaokrožen kot nemara še nobeno filmsko delo pri nas. — Velika zasluga — in za nas velika novost — Duletičeve ekranizacije proznega teksta je, da je izrazil vse, kar si je iz njega odbral, z izra-zito filmskimi sredstvi, da njegovo filmsko cankarjanstvo ne izrablja Cankarjeve besede (govorjenega teksta je zelo malo, večinoma je izrazito funkcionalen, ne dosega pa ni-kjer ostre udarnosti in psihološke zanesljivosti Cankarjevih odrskih dialogov), temveč se izpoveduje slikovno. — Film ima, posebno v drugem delu, nekaj nespornih viškov. — Ob takem dosežku ambiciozno zastavljenega slovenskega filma stopijo pomanjkljivosti, ki jih je tudi nekaj, močno v ozadje.“

Andrej Inkret analizira premise v Cankarju in premise v Duletičevem filmu Cankarjeve stvaritve:

ROMAN Na klancu je med tistimi slovenskimi literarnimi besedili... ki imajo za slovensko nacionalno preteklost poseben pomen. — Usoda, ki jo je film moral prevzeti z ro-manom, je torej v neposredni zvezi z načinom, kako Can-karjev roman živi v slovenski zavesti. — Kljub temu, da film dovolj avtentično potrjuje naše tradicionalne predsta-ve o Cankarjevem romanu ter je kot ilustracija tudi dovolj nazoren, se v njem vendarle izkaže, da je „pozabil“ na vse tiste elemente, ki so odločilnega pomena za roman... v njem (filmu) ni socialna problematika s svojimi tragičnimi posledicami več tisti središčni element, na katerem bi njegova zgodba stala in padla. Film se je iztrgal iz Can-karjevega romanesknega in ideološkega utemeljevanja Franckine usode, „klanca siromakov“ v njem tako rekoč sploh ni več... Ostala je žalostna Franckina zgodba, iz-trgana iz socialnega konteksta, zunaj Cankarjeve ideološke optike. Interes filma se je torej realiziral na podlagi te zgodbe tako, da je svoj napor usmeril v določanje njenih vizualnih in likovnih razsežnosti.“

Por naslovom Lep dogodek v slovenskem filmu pa je pre-miero Duletičevega filma z velikim priznanjem glosirala tudi Družina, verski štirinajstdnevnik v Ljubljani, 21. fe-bruarja 1971 (št. 4, leto XX, str. 8) — objavlja tudi veliko fotografijo filmskega prizora matere Francke ob mrtvem sinu — kjer kritični poročevalec Spektator piše:

NOV slovenski film Na klancu je vstopil v slovensko film-sko revščino s toliko toplot filmske in slovenske prisotnosti, da mu filmski ocenjevalec z veseljem napiše nekaj sprem-nih besed za pot med naše ljudi. Film je pristno slovenski v vsakem pogledu. Duletičev film je spleten okoli dveh vrednot — okoli nenehnega človeškega hrepenenja po sreči in okoli matere. Ti dve globoki misli razpleta režiser z go-vorico žive slike in se ne zateka v poplavo besed. Filmsko sliko uporablja samo za osvetlitev govorjenja. Duletič nas hoče prisiliti, da bi brali govorico žive slike in ob njej bolj doživljali svet Cankarjeve povesti. — Film je posnet v bar-vah. Po dolgem času je to spet film, kjer barve niso samo okras, temveč sestavni del filmske govornice. Zato povezuje barvnih in črno-belih prizorov, zato simboličen nadih barv-nih prizorov v prvem delu in vedno večje približevanje člo-vekovi pristnosti tudi v sestavi barv v drugem delu. — V poplavi filmskega kiča in opolzki deluje Duletičev film skoraj „nemoderno“. Toda reči je treba, da je film razve-seljiv in lep dogodek v slovenskem filmu. Morebiti pomeni streznitev od poskusov, ki so se zadnja leta samovoljno ustoličili v našem filmu.“

Vse kritike pa so enodušne v visokih priznanjih mojstrsko odigrani vlogi matere Francke, ki jo je verno upodobila igralka štefka Drolčeva.

VSEBINA

FRANCE PAPEŽ, IZ DNEVNIKA (uvodnik v španščini)

drama

IVAN MRAK, VAN GOGHOV VIDOV PLES, himnična tragedija

poezija

KAREL MAUSER, PESMI

FRANCE PAPEŽ, ZAPISI S POTI

JOHANN CHRISTIAN HÖLDERLIN, VRNITEV DOMOV

TINE DEBELJAK, IZ ZBIRKE POLJSKE MEDVOJNE LIRIKE „ŽALOST ZMAGOSLAVJA“

eseji in razprave

FRANC RODĚ, LLK PAULA CLAUDELA

ŠTEFAN SLAK, VOKALNI KVOCIENT SLOVENSKEGA KNJIŽNEGA JEZIKA

glosa

FRANCE PAPEŽ, V SPOMIN VELIKEGA ROMANTIKA

mnenja

p. ALOJZIJ KUKOVICA DJ, VERSKA KRIZA NAŠEGA ČASA PO SODBI NEKATERIH ZNANIH TEOLOGOV

kritike in presoje

FRANCE PAPEŽ, ALOJZ REBULA – V SIBILINEM VETRU

RAJKO LOŽAR, ŠE ENA ANTOLOGIJA NEMŠKE LIRIKE

STILLE NACHT, HEILIGE NACHT

gradivo

LEV DETELA, FRANCE BALANTIČ – EINST WIRD ES SCHÖN SEIN
EIN VERSCHOLLENER DICHTER

slovenski ponatis v švicarskem listu Die Tat v nemščini objavljene študije o Francetu Balantiču in nemški prevod pesmi Nekoč bo lepo

TINE DEBELJAK, DOPOLNITEV PISMA IVANA CANKARJA IZ MEDVOJNE ZBIRKE „ŠOPEK CANKARJEVIH PISEM IZ SLOVENSkih GORIC NA ROŽNIK“

zapisi

JOŽE VELIKONJA, IN MEMORIAM ARTHUR MOODIE

izšlo je

meddobje XI. 4

Uredil France Papež

umetniški prilogi

Arh. JURE VOMBERGAR, STAVBNA,
KIPARSKA IN DEKORACIJSKA DELA

Slikar MILAN VOLOVŠEK, MEHIŠKI MOTIVI

da ne pozabimo

kar nas slovenske katoličane zanima

S PODROČJA odnosov med Cerkvijo in državo v Jugoslaviji moramo iz zadnjega časa omeniti tri zanimivosti.

Prva je obisk jugoslovanskega predsednika v Vatikanu 29. marea.

Za svetovno časopisje je bil obisk zanimiv zato, ker je bil to prvi primer, da je predsednik neke komunistične države obiskal papeža. V oči je padel tudi nenavadno dolg zasebni razgovor med obema. In ne nazadnje to, kako sta v svojih govorih govorila bolj ali manj drug mimo drugega.

Iz govora jugoslovanskega predsednika je bilo čutiti, da obiskuje papeža predvsem kot poglavarja Vatikanske države, ker sta si oba poglavarja edina glede ohranjanja miru na svetu in odpravljanja socialnih krivic. Seveda je moglo tako govorjenje služiti obenem kot opravičilo pred domačimi partijci, da je sploh obiskal papeža. Težko se je tudi znebiti vtisa, da si ne bi od tega obiska obetal predsednik vsaj zmanjšanja nenaklonjenosti s strani katoličanov v Jugoslaviji.

Iz govora papeža pa je bilo čutiti, da sprejema komunističnega predsednika predvsem kot poglavarja države s pretežno katoliškim prebivalstvom, za katerega je tudi njega skrb. To zagotavljanje je moglo služiti obenem kot opravičilo pred verniki v Jugoslaviji, da je sploh sprejel komunističnega predsednika. Seveda pa si je papež obetal od tega obiska tudi možne pridobitve za Cerkve v drugih komunističnih državah.

Jugoslovanska uradna agencija Tanjug je v poročilu pri papeževem govoru izpustila tele besede: "... na katere (vaše spremljevalce in vse jugoslovanske narode, op. NL) iz srca kličemo božje varstvo."

Druga zanimivost je razprava tako imenovanega Koordinacijskega odbora za urejanje odnosov med samoupravno

družbo in verskimi skupnostmi 6. aprila v Ljubljani.

Na seji je omenjeni odbor ugotovil diskriminacijo dijakov verskih šol glede zdravstvenega varstva in vojaške obveznosti. Koordinacijski odbor bo dal pobudo za načelno rešitev obeh vprašanj.

Hvalevredno je, da končno le začnemo reševati toliko časa nerešena vprašanja vernih ljudi. A človeku se stavijo ob tem vprašanja: Zakaj so bili dijaki verskih šol 25 let diskriminirani? Kdo je za to odgovoren? Ali bodo doslej oškodovani na kakšen način odškodovani? Slej ko prej nam ostaja tudi nerazumljiv način nastanka tega Koordinacijskega odbora: tako zastopnike „samoupravne družbe“ kot zastopnike Cerkve je določila partija.

Tretja zanimivost je članek „Zamudništvo“ profesorja na Visoki politični šoli v Ljubljani Zdenka Roterja v Delu (Ljubljana, 20. marca 1971, str. 14).

Do knjige dr. Vladimira Truhlarja „Katolicizem v globlitenem procesu“, ki je v slovenskem cerkvenem prostoru precej razvejala duhove, ni ljubljanski verski štirinajst-dnevnik zavzel nobenega stališča. Ta molk Družine je dal povod Roterju, da ji očita dvoje: konservativnost („ki je tipična za večino uradnih krogov v slovenski Cerkvi, za večino duhovnikov“) in pa molk na Roterjeve ponovne kritične zapise o slovenski Cerkvi.

Precej poguma mora imeti komunist, ki se spušča v urejevanje čisto notranjih zadev Cerkve. (Da ne omenjamo, da pozna Zdenka Roterja lepa vrsta slovenskih duhovnikov, ki so šli v povojnih letih skozi ječe UDBE, kot tistega, ki je bil zadolžen za njihovo „prevzgojo“) In dosti naiven bi bil, kdor bi se spuščal v dialog z nekom, od katerega se čuti diskriminiran in pri katerem torej ne more domnevati iskrenosti.

(Naša luč, maj 1971, leto 20, št. 5, str. 1)

PODPRITE SLOVENSKO USTVARJALNOST –

BODITE PODPORNİ ČLAN SLOVENSKE KULTURNE AKCIJE I

2. marca letos so v Parizu, v galerijah Grand de Palais, odprli monumentalno razstavo **Umetnost v Jugoslaviji od prazgodovine do današnjih dni**. Za razstavo, ki je odprta do konca maja, je priprave v Jugoslaviji več mesecev vodil poseben odbor pod vodstvom akademika Franceta Steleta, v Parizu pa pod vodstvom orientalista prof. Losskega. Razstava je v francoskem novem delu omenjene galerije, kjer so že bile velike razstave Chagala in Matissa. Na prostoru 1500 kvadratnih metrov so razstavili okrog 650 eksponatov. Razstavljeni dela obsežejo tri nadstropja in dve rotundi te impozantne galerije. Za Pariz in za mednarodni kulturni svet je ta prisotnost umetnosti narodov iz Jugoslavije v marsičem pravo odkritje in razodetje. Francoski kritiki in novinarji so za kulturni dogodek svetovne mere pokazali izredno zanimanje brez izjeme. Ugledni dnevnik Figaro je že pred začetkom razstave objavil kar tri članke; francoska TV je v barvah posnela poseben film o umetniškem gradivu že v Jugoslaviji; prvi kanal francoske televizije je za 9 milijonov gledalcev prenašal slavnostno otvoritev. Likovno razstavo izpolnjujejo tudi nekateri izbrani filmi, zlasti zagrebške šole risane filma. V isti dvorani so tudi občasni reprezentančni koncerti jugoslovanskih umetnikov. Od slovenskih so z velikim priznanjem nastopili Slovenski trio, Slovenski oktet in ansambel Osterc. To povezovanje likovne umetnosti z glasbeno, ki se je v zadnjih letih v Sloveniji že tako uspešno uveljavilo, je po mnenju samih Francozov prineslo v francosko galerijsko življenje zanimivo novost, ki je kulturno, umetnostno sicer visoko stoječi in ambiciozni Francozi niso poznali. Slovesnosti otvoritve je prisostvoval tudi predsednik francoske vlade Jacques Chaban-Delmas poleg predsednika ZIS Jugoslavije, ki je razstavo uradno odprl. Razstava sama pa je pod pokroviteljstvom predsednikov Pompidouja in Tita.

Bogdan Pogačnik, kulturni dopisnik ljubljanskega Dela v Parizu, je 1. aprila letos objavil nekatere odlomke iz pisanja svetovnih francoskih in ameriških časopisov o priznanjih tej impozantni razstavi, kjer vsi kritiki posebej poudarjajo nesporni slovenski umetnostni delež, posebej našo srednjeveško in baročno umetnost.

Nekatere zanimive zapise pariških kritikov v razgled bralcem Glasa tu natisnemo:

Med časopisnimi odmevi zavzema posebno mesto študija o jugoslovanski umetnosti, ki jo je za revijo Les Nouvelles Litteraires napisal prof. Boris Lossky, francoski komisar razstave. Pred francosko javnost razgme v obširnem eseju vso monumentalno in pestro podobo umetnostnega ustvarjanja na tleh Jugoslavije od kamnite glave iz Lepenskega vira, objavljene na prvi strani revije, do sodobne umetnosti, ki ji priznava širok pluralizem. Med reprodukcijami, ki jih je izbral, so tudi Miheličeve „Ure“.

Pariški Le Monde je razstavo obdelal pod naslovom „8000 let umetnosti in krivoverstva v Jugoslaviji“. Tudi kritik v

tem uglednem listu je dal med vsemi oddelki največje priznanje prvemu, oddelku arheologije; vendar je glede sodobne umetnosti pribil, da je bil njen prikaz za celoto razstave potreben. Tu je pripomnil, da Tršarjev kip spominja na Armitaga, Roterjeva kroglja pa na Pomodora. Posebej je omenil slovenski barok, ki „je zelo bogat, čeprav brez blišča“, in pohvalil slovenske lesene gotске plastike (Madono iz savinjskega Šentpetra) in „sila mikavno fresko sv. Helene iz Podpeči“.

Časopis Aurore, ki je naglasil, da je to „razstava izredne kvalitete“, se je med drugim podobno raznežil prav pred isto galerijo doslej nepoznanih lesenih slovenskih gotških plastik. „Sveta Katarina iz Velike Nedelje se nam je zdela še posebej zanimiva, saj se odlikuje po prefinjenosti obraza, neskajljeni vedrini, mehki oblačil in silno svežih barvah.“

Drobna obrazka sv. Katarine in sv. Barbare iz Velike Nedelje sta tako osvojila Francoze, da je več časopisov objavilo tudi njune reprodukcije.

Sliko sv. Barbare je v svojem članku prinesel tudi svetovni ameriški časopis Herald Tribune. Avtor članka, M. Gibson je dokaj naklonjen sodobni jugoslovanski umetnosti: „V zadnjih letih so se jugoslovanski umetniki dobro vključili v vse novosti različnih avantgardnih gibanj v svetu.“ Na začetku članka pravi, da je ta razstava kot „da bi človeštvo vrtalo rudarski jašek v globino svoje preteklosti“.

Revija Les Lettres Françaises je v isti številki posvetila razstavi dva obširna članka, ki sta ju napisala: Galy-Carles z naslovom „Neprecenljivi zakladi“ in R. J. Moulin z naslovom „V iskanju novih poti“. Moulin omenja v prehodu v 20. stoletje Groharjevo „neposredno impresionistično prikazovanje informela“.

Najbolj pozitivna in iskrena pa je ocena te razstave v reviji Le Nouvelle Observateur. Pod naslovom „Od prazgodovine do Tita“ pravi kritik André Ferminger tudi tole: „Ne moremo si predstavljati ničesar bolj bogatega, bolj veličastnega in hkrati bolj uglašene, ničesar bolj skrbno pripravljene in, če vzamemo v roke katalog, ničesar bolj znanstveno komentiranega, kot je ta razstava.“ To iskreno priznanje je pač lahko v zadoščenje akademiku prof. Francetu Steletu in vsem, ki so razstavo pripravili. Avtor članka se še posebej pomudi pri „Sloveniji, ki je glede umetnosti morda najbolj živirna in najbolj plodna pokrajina v Jugoslaviji“. Tu omenja „zelo lepo Devico iz Solčave, o kateri je težko reči, če je zgolj romanska, saj odraža nenehno pričujoči umetnostni značaj Slovenije“; iz 15. in 16. stoletja pa navaja kot največje „umetnine“ kipca sv. Katarine in sv. Barbare iz Velike Nedelje, ljubljanske Device z Detetom in sv. Elizabete iz Avč. Pravi, da „se nam je ta skupina slovenskih kipov zdela eden izmed vrhov razstave, eden onih visokih dosežkov, v katerih se kljub nedvoumnemu vplivu srednje Evrope umetnost Južnih Slovanov uveljavlja z vso svojo najbolj prepričljivo izvirnostjo.“

2. knjiga XI. letnika

LOJZE ILIJA

huda pravda

Opis arh. JURE VOMBERGAR

352 strani

vezana 16 pesov ali 5 dolarjev

broširana 13 pesov ali 4 dolarje

POVEST IZ DNI DOMOBANSKEGA
BOJA ZA SVOBODO SLOVENCEV

GLAS je glasilo Slovenske kulturne akcije. Ureja ga Nikolaj Jeločnik v imenu odbora. Tiska ga Editorial Baraga SRL., Pedernega 3253, Buenos Aires, Argentina. — Vsa nakazila na ime Ladislav Lenček CM, Ramón L. Falcón 4158, Buenos Aires, Argentina. — Editor responsable Slovenska kulturna akcija (Acción Cultural Eslovena) Valentín Debeljak, Ramón L. Falcón 4158, Buenos Aires, Argentina

CORREO
ARGENTINO
Suc. 6 y 7 (B)

TARIFA REDUCIDA
CONCESION 6228

R. P. I. 953701